

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Talenten naar vermogen

Tot de algemeen bekende, dikwijls aangehaalde, maar veelal misverstane gelijkenissen behoort ook die van de talenten. Niet omdat de Heere daarin niet duidelijk heeft gesproken. Maar omdat men nog maar al te vaak verzuimt, Gods Woord nauwkeurig en aandachtig te lezen gelijk het er staat, en o zo graag eigen geliefkoosde denkbeelden in de tekst indraagt.

Dat de verklaring zich vaak zo ver verwijderd heeft van de oorspronkelijke betekenis, werd veroorzaakt door het woord „talent“. In onze taal heeft dat de betekenis van gaven van verstand en hart verkregen. Men zegt wel van een predikant, dat hij veel of weinig talent heeft, en bedoelt daarmee dan, dat hij veel of weinig gaven heeft om te spreken. „Je moet je talenten gebruiken,“ zo vermanen wij wel onze opgroeiende kinderen als ze wat traag zijn, en bedoelen dan dat ze zich in zullen spannen met al hun gaven en krachten. En deze betekenis, die het woord talent bij ons heeft verkregen, draagt men dan in in deze gelijkenis, en verklaart deze dan also: men moet de gaven en krachten, die men heeft ontvangen van de Heere, in Zijn dienst besteden. Doet men dat niet, dan verbeurt men daarmee de ingang in het koninkrijk der hemelen, dan loopt men straks gevaar als de grote dag der afrekening komt, om buiten geworpen te worden.

Maar dan doen zich aanstonds allerlei moeilijkheden voor. Zo zit men dadelijk met de vraag: maar wat wil het dan zeggen wat de trouwe dienstknechten hun heer toeroepen: andere talenten heb ik er bij gewonnen? Hoe is dat toch mogelijk: zijn geestesgaven te verdubbelen? Zijn talent in een zweetdoek begraven, dat zou nog, figuurlijk gesproken, mogelijk zijn, en we gebruiken die uitdrukking meermalen, om aan te geven hoe iemand een bijzondere aanleg ongebruikt laat. Maar hoe kan de ontrouwe knecht dat talent dan straks aan zijn heer teruggeven? En evenzo: hoe kan de heer hem dan verwijten, dat hij zijn talent niet op rente gezet heeft? Dat was toch zeker een stuk van hemzelf, een inherent bestanddeel van zijn aanleg? En zo wordt ook deze gelijkenis meermalen aangewend om zich van Gods Woord af te maken en eigen onwilligheid goed te praten. „Hoe kan dit of dat van mij gevraagd worden? Daar mis ik te enenmale alle „talenten“ voor,“ zo verontschuldigt men zich, als men tot een bijzondere taak wordt geroepen, waar men zich niet voor bekwaam acht of geen lust in heeft.

We zullen de gelijkenis nog eens aandachtig moeten overlezen, om de rechte betekenis te leren verstaan. Onze Heiland verhaalt van een heer, die op 't punt staat, op reis te gaan, en vooraf zijn zaken regelt. De moeilijkheid die hij moet oplossen, is deze: waar zal hij intussen zijn kapitaal achterlaten, zodat het in veilige handen is, en het intussen niet renteloos neerligt? Ge merkt natuurlijk op, dat die zwaarigheid niet zo heel groot kon zijn. Hij kon toch zeker zijn geld op de bank brengen of beleggen in verschillende ondernemingen? Doch de mogelijkheden daartoe waren in die dagen beperkt. Hij volgt daarom een toenmalig zeer in zwang zijnde gewoonte: hij kiest een drietal van zijn meest vertrouwde slaven uit, welke hij zijn geld geeft om er handel mee te drijven: het middel in die dagen om de hoogste rente te besommen. In het bekende boek van Lewis Wallace „Ben Hur“ vindt ge een voorbeeld van zulk een handelwijze in de getrouwe slaaf Simonides, die na de dood van zijn heer

het hem toebetroouwde goed was blijven beheren en er grote rijkdom mee had verworven, maar met alles wat onder zijn berusting was, zich het eigendom wist van zijn meester. Tevens kon de heer de trouw van zijn dienstknechten op de proef stellen.

De geldsom, die elk kreeg te beheren, het kapitaal, dat hem werd toebetroouwd, was verschillend. Dát was afhankelijk van elks „vermogen“, lezen we, dus dat stond in verband met ieders capaciteiten. Hoewel elk van hen getrouw werd geacht, waren zij toch verschillend begaafd. Waar een Syrisch talent ongeveer op f 2.500,— wordt berekend naar de waarde, die onze gulden vóór de oorlog had, kunt ge wel nagaan, dat hun een vrij belangrijk kapitaal werd toevertrouwd. Vooral als ge daar nog bij bedenkt, dat de innerlijke waarde van zulk een som gelds toentertijd oneindig veel groter was, daar een talent 6000 dinariën of penningen telde, en een penning het dagloon was van een arbeider, waar hij behoorlijk van leven kon.

Nadat de heer aldus zijn zaken geregeld had, ging hij op reis. Toen hij na geruime tijd terugkeerde, bleek zijn vertrouwen in twee van de drie niet misplaatst. Geen van de slaven had er ook maar een ogenblik aan gedacht, zich met het goed van zijn heer te verrijken. Intussen bleek er bij de afrekening groot verschil in elks optreden. In de beide eersten had de heer zich niet vergist. Ze hadden beiden kans gezien het hun toebetroouwde kapitaal te verdubbelen. Ze maakten beiden een winst voor hun heer van honderd percent. Heel anders had integendeel de derde gehandeld. Inplaats van er op bedacht te zijn, winst te maken voor zijn heer, had hij alleen zorg gehad voor het risico, dat hijzelf liep, als het geval zich zou voordoen, dat het hem toebetroouwde zou verloren gaan. Daarbij bleek welk een onvriendelijke gedachten hij had van zijn meester. Bij de anderen vreugdevol zich-ter-beschikking-stellen, bij hem het sombere wantrouwen, het ontzeggen van het recht, zo iets van hem te eisen en hem zulk een risico te doen dragen. Hij had zijn geldsom geborgen in de aarde, de primitieve brandkast van alle tijden. En hij meende, met deze handelwijze ook nog een pluimpje te hebben verdiend, en wijs en verstandig gehandeld te hebben. Hij meende daarmee voldaan te hebben aan wat er van hem redelijkerwijs kon worden gevraagd.

Hij werd echter hardhandig uit die waan opgeschrikt door de toornige woorden van zijn meester. Ook hij had met het hem toebetroouwde al zijn krachten moeten inspannen om winst te maken voor zijn heer, alle middelen moeten zoeken om het hem toebetroouwde te vermeerderen en er winst mee te behalen.

En dát is de grondgedachte van deze gelijkenis.

De parabelen van dit gedeelte wekken alle op tot de verwachting van de wederkomst van onze Heiland. Riep de geschiedenis van de wijze en dwaze maagden op tot wakend verwachten en bereid zijn als de Heere komt, deze gelijkenis roept op tot werkend verwachten van onze Heer in de ons toebetroouwde taak.

Niet de gaven van verstand en hart, niet de bekwaamheid tot de taak, maar de taak zelf, die elk wordt opgedragen, die is het „talent“ dat ge krijgt te beheren in uw leven, en waarvan U rekenschap zal worden gevraagd.

En nú wordt alles ineens helder en klaar. Elk die tot Christus' dienstknechten en

UIT DE INHOUD:

Talenten naar vermogen	J. v. D.
Nog eens: een appèl (II)	C. V.
De ontfermingen Gods (VI)	W. B.
Kerk en wijsbegeerte (II)	K. J. P.
Het object van de economische politiek	J. G. K.
Boekbespreking	H. R. R. en B.
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	C. V.

dienstmaagden behoort, jong en oud, rijk en arm, begaafd of met minder gaven bedeed, ontvangt zijn roeping in het koninkrijk Gods. Wij staan met alles wat we zijn en hebben in dienst van onze Heer! Werklozen behoeven daar niet te zijn, renteniers of emeriti kent Gods koninkrijk niet. Voor een predikant is het hem toebetroouwde talent zijn gemeente, die hij heeft te verzorgen, voor een vader en moeder hun gezin, dat hun werd toebetroouwd. En zo draagt de Heere een elk zijn taak op waarvan hij of zij verantwoording zal moeten afleggen, als de Heere komt. Zorg, dat ge er winst in behaalt voor uw Heer! Dit leven is opdracht! Dit leven is taak!

Over de gaven en krachten, die ge tot de vervulling van uw opgedragen taak nodig hebt, behoeft ge niet in te zitten. De Heere draagt elk op naar dat hij „vermogen“ heeft. Bekwaamheid, capaciteiten. En indien ulieden wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begere, Die een iegelijk mildelijk geeft en niet verwijt. In vreugdevolle aanvaarding van de taken die Hij opdraagt en in de getrouwe en ijverige uitoefening daarvan, zal Hij ons de krachten geven en vruchten doen zien op onze arbeid.

Als ieder zo zijn opgedragen taak gaat zien in zijn leven, en daarmee bezig zijn, wat hebben we dan weinig neiging meer om ons met eens anders doen te bemoeien! Ach, we voelen ons dan helemaal niet meer tot leidinggeven aan anderen bekwaam! Zo worden we hoe langer hoe meer overtuigd van onze nalatigheid in het ons toebetroouwde. We ontdekken nog telkens welk een slechte slaven we zijn.

En mocht uw godsdienst er eigenlijk alleen op uit zijn om in de grote dag der afrekening en verantwoording er zonder kleerscheuren door te komen, en met zo weinig moeite voor de Heere ons tevreden te stellen, dan is deze gelijkenis een ernstige waarschuwing tot bekering. De boze en de luie dienstknecht wordt buitengeworpen! Wij hebben niet het recht om onzen Heer ter verantwoording te roepen, maar wij zullen straks verantwoording aan Hem moeten doen. Boze en luie dienstknechten en dienstmaagden kan hij niet gebruiken. Maar getrouwe dienstknechten gaan in in de vreugde huns Heeren!

Heerenveen.

J. VAN DIJK.

Nog eens: een appèl

II

Een beetje geschiedenis *)

De leeruitspraken van 1942/46 zijn niet zo maar uit de lucht komen vallen.

Dat gebeurt met confessionele uitspraken nooit.

Neen, zulke beslissingen, het zijn bijna altijd **synodale** uitspraken, zijn het uiteindelijke resultaat van een, soms zelfs langdurige, ontwikkeling of -ontaarding.

De gang van zaken daarbij is dan meestal zo: Er komt in de kerk een bepaalde opvatting van een „waarheid”, een zekere theologische leerstelling naar voren. Die kreeg na meer of minder zware strijd vat op de geesten. En ten slotte, b.v. als gevolg van conflicten, of als reactie van verzoeken of bezwaarschriften, werd uiteindelijk door een synode een leeruitspraak gedaan.

Wil men nu zo'n leeruitspraak verstaan, dan moet men zich een beetje in de historie verdiepen om te zien „hoe het groeide”. Pas in het historisch perspectief begint zo'n uitspraak te leven en kan men de inhoud en strekking daarvan verstaan.

We willen daarom iets van de historische achtergrond van de leeruitspraken van 1942/46 schetsen.

En daartoe kijken we eerst naar de kerken, die uit de Afscheiding van 1834 zijn voortgekomen.

In de Afscheiden Kerken leefde een grote verscheidenheid van opvattingen omtrent het verbond en de verbondsbeloften. En dus van zelf ook omtrent de doop, waarin het verbond en dan speciaal de verbondsbelofte hun meest concrete gestalte ontvingen.

In hoofdzaak treft men daarin twee stromingen aan, die, hoeveel variatie daarin verder ook gevonden werd, toch duidelijk tweërlei nuance van theologisch denken en kennen vertegenwoordigen.

Aan de éne zijde was er een nuance, die sterk onder de invloed stond van de ná-reformatorische, min of meer scholastieke theologie en daarom tamelijk speculatief en dus nogal intellectualistisch was ingesteld. In deze nuance leefde sterk de drang om de waarheid Gods te reproduceren als een door één beginsel beheerst sluitend systeem.

Fen bekend procedé volgend, poogde ook deze stroming de eenzijdig verstandelijke opvatting van de „waarheid” te compenseren door er de nadruk op te leggen, dat „kennis” van de „waarheid” niet genoeg is, maar dat „daarnaast” ook de „bevinding” tot haar recht moet komen. Deze „bevinding” vatte men evenwel niet in schriftuurlijke zin op. Neen, men verstond daaronder meer een emotioneel aangedaan zijn, een gevoelige aandoening.

In deze stroming huldigde men nu een verbondsoopvatting en een daarmee overeenkomende sacramentsleer, welke geheel door de idee van de eeuwige verkiezing werd beheerst.

Een van de coryphéeën van deze richting — Joffers — poneert b.v. de stelling, dat het genadeverbond in de eeuwigheid werd „bereid”, „gemaakt”, „opgericht”.

Dit in de eeuwigheid opgerichte verbond wordt in de tijd „bekend gemaakt”. Als in de bijbel toch gesproken wordt over het „oprichten” van het genadeverbond dan mag men daaronder, volgens Joffers, niet anders verstaan — het wordt zonder blikken en blozen geponeerd — dan het „bekend maken” van het verbond! En voorts de „toepassing” en de „bevestiging” daarvan.

Tot dit verbond behoren nu uitsluitend de uitverkorenen. Alleen deze uitverkorenen ontvangen daarom de doop, die immers het teken en zegel van het genadeverbond is. Die doop is speciaal een zegel daarvan, dat de uitverkorenen bondelingen „onderwerpelijk” „in het genadeverbond zijn en daarin eeuwig zullen blijven”. Voor de niet-uitverkorenen is de doop niets meer dan een „bloot teken”!

*) Voor de vindplaatsen van de in dit artikel gegeven citaten en voor de nadere adstructie ervan moge ik verwijzen naar het binnenkort verschijnende boek: „Prediking en Uitverkiezing”.

Naar de opvatting van de mannen van deze stroming geldt het in-Christus-geheiligd-zijn, waarvan het doopsformulier spreekt, ook uitsluitend en alleen van de uitverkorenen, want het duidt aan het onverliesbaar deel hebben aan de volle zaligheid. Het betekent niet minder dan het „onderwerpelijk in Christus als de verbondsborg reeds van eeuwigheid, door het besluit van het verbond der genade, geheiligd zijn”. Of, anders gezegd: dat Christus „zich voor hen Borg gesteld heeft om als Borg voor hen te zullen lijden en de zaligheid te verdienen en toe te passen”, dat „hunne namen in den hemel geschreven zijn” en Christus „hen reeds voor Zijne schapen erkent”.

Voor zover het uitverkoren zaad des verbonds reeds wedergeboren is, wordt hun door het in-Christus-geheiligd-zijn bovendien nog verzekerd, dat „het reeds door Christus' bloed gereinigd en door Zijn Geest geheiligd is”.

Wat de doop betekent zegt Joffers kort en duidelijk zo: de doop verzegelt „de geestelijke verbondsgoederen, die de bondeling reeds bezit”.

Ten slotte verzekert Joffers nog, dat men „alle kinderen der kerk (hetzij ze gedoopt zijn, of nog niet gedoopt zijn, allen, hetzij ze jong of oud zijn, hetzij ze bekeerd of onbekeerd zijn) voor bondelingen moet aanzien”.

Dit was, globaal genomen, de opvatting omtrent verbond en doop van een groot deel der Afscheidenen, van die stroming of nuance welke men wel de „drentse richting” of het „conservatieve smaldeel” heeft genoemd. In de veertiger en vijftiger jaren had deze „richting” de leiding in de Afscheiden kerken.

Men merkt hoe consequent men een verbonds- en doopstheorie heeft „afgeleid” uit de idee van de eeuwige verkiezing, zoals men die had gevormd. Wat van de bijbelse gegevens daarmee niet strookte werd eenvoudig weggeschrapt of vervormd.

Prof. Bouwman schreef eens zeer juist over de mannen van deze richting: „Zij redeneerden uit de verkiezing Gods en hadden niet het juiste inzicht in het wezen en de openbaring van het genadeverbond.”

Een man als Prof. Van Velzen stond zeer dicht bij deze nuance.

Maar behalve deze „richting” was er ook nog een andere. De mannen, die tot haar behoorden hielden zich, zoals overvloedig blijkt, intensief met de geschriften der reformatoren bezig. Natuurlijk met Calvijn, maar ook met Luther, Olevianus e.a.

Zij hadden daardoor besef gekregen van het levende spreken der Schrift en konden zich in de scholastieke constructies van de „drentsen” niet vinden.

Als hevige debatten worden gevoerd over „inwendig” en „uitwendig” verbond, „objectieve” of „subjectieve” verzegeling en betekening door de sacramenten enz., dan schrijft b.v. Brummelkamp: „Onze Vaders sneden al die redeneringen af en zeiden eenvoudig, „dat in alle verbonden twee deelen begrepen waren”; en dat, zoo de bondgenooten aan de ene zijde met een belovend en vervullend God te doen hebben, zij de goederen des verbonds genieten en deelachtig zijn in den weg des geloofs, maar ook slechts in dien weg. De bondgenooten, die niet in dien weg wandelen vernietigen daardoor van hunne zijde het verbond, en gaan, zoo zij daarin volharden, als versmaders van Gods genade in Christus, verloren; maar nòch de bediening des verbonds, noch de kracht der zegelen, niets van dat alles wordt daardoor verminderd.”

Brummelkamp wijst dan op het woord van Calvijn, dat Gods verbond staande blijft krachtens Gods trouw en dat de goddeloosheid van de bondelingen daar nooit iets van af of aan toe kan doen.

Ten opzichte van de doop schrijft Brummelkamp o.a.: Volgens de gereformeerde belijdenis en het doopsformulier zijn de te dopen kinderen „lidmaten van Christus' gemeente”, die als zodanig behoren gedoopt te wezen. Voorts dat God onze kinderen „tot lidmaten Zijns eengeborenen Zoons en alzoo tot Zijne kinderen heeft aangenomen.” En eindelijk dat zij in Christus geheiligd zijn.

Dat in-Christus-geheiligd-zijn geldt nu van

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

alle kinderen der gelovigen. Neen, dat wordt niet maar alleen van de uitverkorenen kinderen verklaard! Het geldt van „alle gedoopte kinderen” en niet maar van hen, „die onder het zegel der verkiezing liggen”. De dankzegging na de doopsbediening „spreekt, dankt en bidt” immers van „deze kinderen”, dat wil zeggen van de kinderen, die zo juist gedoopt werden en dan van die kinderen zonder enige uitzondering.

Maar tegelijk schrijft Brummelkamp „dat bij dit alles nòch door onze belijdenisschriften, Liturgie of Ursinus, noch door ons in 't minste ontkend wordt dat „der kinderen”, of ook de mensch in het algemeen, personeel moet worden wedergeboren.”

Deze prediking van Brummelkamp vond nu in de Afscheiden Kerken hoe langer hoe meer ingang.

Men werd steeds meer gegrepen door de leer van Calvijn, dat alle kinderen der gelovigen „gelijkkelijk” het teken en zegel van het genadeverbond, namelijk de doop ontvangen. Men legde er alle nadruk op, dat de doop niet iets verzegelt dat in de mens aanwezig is, b.v. „inwendige genade” of de wedergeboorte, maar de **belofte Gods**; de belofte van het genadeverbond.

De doop, zo kan men b.v. lezen, „beteekent en verzegelt de belofte van het genadeverbond”. En hij doet dat aan alle kinderen der gelovigen zonder enig onderscheid; hij doet dat aan „het gansche zaad der kerk”.

Met nadruk verwerpt men de idee, dat deze belofte alleen aan de uitverkorenen onder de te dopen kinderen zou toekomen. Neen, „iedere gedoopte ontvangt immers den doop, in den naam van den Drieëenigen God; derhalve gelden ook hem de beloften; trouwens, indien deze belofte niet aan iedere wettig gedoopte beteekend en verzegeld werd; maar misschien slechts aan één van de duizenden doopelingen, dan zou de geheele doop slechts een ijdele ceremonie en zelfs een erge misleiding zijn. Bovendien: dan kon hij niemand tot troost of nut verstrekken, voor en alee men van zijn verkiezing verzekerd was. Dan zoude men in plaats van door het Genadeverbond en de Sacramenten, als door den geopenbaarden raad van God, tot de verkiezing door den weg des geloofs op te klimmen, eerst en vooraf het eeuwig besluit Gods, op het diepst bij God verborgen, moeten onderzoeken, om daar zijn naam te vinden en dan tot den geopenbaarden raad en wil van God afdalen. Aldus had men in zijne wijsheid, de orde des heils volkomen omgekeerd, geheel tegen dezen aard der zaak en Gods uitdrukkelijk bevel, hetwelk ons zegt, dat de verborgen dingen voor den Heere onzen God zijn, maar de geopenbaarde voor ons en onze kinderen.

Met één woord: men had hiermede als met één slag, alle de van God verordineerde genade-middelen vernietigd, en ook hare toediening onmogelijk gemaakt. Zulk een systema, of liever onzin, is nooit in de gedachten der Gereformeerde kerk opgekomen,

hiertegen hebben de vaders ons ernstig ge-waarschuwd."

Met alle kracht verdedigden deze broeders voorts, dat de doop een sacrament is, waarvan de **inhoud, kracht, natuur**, geheel en al onafhankelijk is van de gesteldheid van de ontvangers ervan.

Het geloof of het ongeloof van degenen **aan wie** de doop wordt bediend, doet niets af of toe aan dat heerlijke sacrament.

Als de doop van Gods inzetting wordt bediend — dat wil zeggen: in de naam van de drieënige God en aan de kinderen der gelovigen — dan is de doop altijd een **echte, ware, volle doop**.

Het is, zo kan men lezen, „een geheel valsch en ongereformeerd begrip, de **objectieve of voorwerpelijke** waarde en betekenis der Sacramenten afhankelijk te stellen van de subjectieve gesteldheid of onderwerpelijken toestand van dengene die dezelve ontvangt. Neen, deze zijn en blijven, wat zij in zichzelf als Goddelijke instelling zijn, schoon niemand daarvan eenige vrucht of voordeel geniet, dan hij, die deszelfs inhoud door een oprecht, en van den Heiligen Geest ontvangen geloof omhelst en aanneemt."

* * *

In de loop der jaren werd deze reformatorische kijk op het sacrament steeds krachtiger in de Afscheiden kerken verdedigd.

Vooraf omdat Helenius de Cock, die twee en twintig jaar lang, namelijk van 1860—1882, de dogmatiek aan de Theologische School in

Kampen doceerde, haar met een permanent beroep op Calvijn onderwees en verdedigde.

Laat ik nog een paar uitspraken van hem citeren: „Wat door de sacramenten verzegeld wordt dat zijn **de beloften Gods** en niet zij, die het Sacrament of het zegel ontvangen. De Sacramenten zijn de teekens en zegelen door God gegeven bij de beloften gelijk Paulus, Rom. 4 : 11, van de besnijdenis betuigt . . . Het is met het Sacrament niet anders dan met het Evangelie. Het Evangelie komt tot allen, tot wie God het brengt en zovelen als er door het Evangelie geroepen worden, worden ernstig geroepen, want God maakt door Zijn Woord ernstig en allerwaarachtigst bekend, wat Hem aangenaam zij, te weten, dat de geroepen tot Hem komen. Want Hij belooft ernstig aan allen die tot Hem komen en geloven de rust der ziel en het eeuwige leven. En evenzoo wordt aan allen, die het Sacrament ontvangen hebben, verzegeld, dat de belofte des Evangeliums waarachtig is. Het Evangelie blijft wat het is en verandert niet door des menschen geloof of ongeloof. En evenzoo het Sacrament. Het blijft hetzelfde of een Ezau dan wel een Jakob, of een Petrus dan wel een Judas het ontvangt. Niet ons geloof maakt het Evangelie tot Evangelie, het is het **in zichzelf. En zoo ook het Sacrament. Het wordt het niet door ons geloof, maar het is het door Gods instelling.**"

Zo leerde De Cock.

En zo werd de dominerende opvatting in de Afscheiden Kerken.

C. V.

De ontfermingen Gods

(VI)

God heeft, vóór de geboorte van de tweelingen Jacob en Ezau, Zijn voorkeur voor de jongste bekend gemaakt.

En nu stellen we eerst deze vraag: wat heeft Jacob hieruit moeten leren? Dit, dat hij zijn positie niet te danken had aan zijn werken. Want vóór hij iets had kunnen presteren, heeft de Heere Zijn keus al bekend gemaakt. Hij heeft zijn positie ook niet te danken aan een natuurlijke voorsprong, want hij had juist omgekeerd een natuurlijke achterstand, omdat hij de jongste was. Dus kan hij alleen rusten in en zich verlaten op de ontferming Gods. Het is Gods vrije gunst, dat hij drager van de Messiaanse beloften mag zijn en dat zijn zaad het recht en de naam der kerk mag dragen. En er is heel wat voor nodig geweest, voor Jacob eindelijk zo ver was, dat hij Gods ontferming als de enige bron van heil heeft erkend. God moest hem bij Pniël eerst verbrijzelen door de overmacht van Zijn genade.

En we stellen vervolgens de vraag: wat heeft Ezau hieruit moeten leren? Misschien dit, dat hij alle hoop moest laten varen, omdat hij nu eenmaal een verwerpene was? Neen, dat zeer beslist niet. Want over een verwerping in deze zin had de Heere niets gezegd. Moest Ezau leren berusten in het feit, dat hij voorwerp was van Gods eeuwige haat? Neen, dat zeer beslist niet, want daaromtrent had de Heere niets gezegd.

Integendeel, ook aan Ezau was de besnijdenis toegediend. Aan hem was betekend en verzegeld de afwassing van zijn zonden door het bloed van Christus. Hij moest alleen dit leren, dat Gods weldaden geschonken worden niet krachtens verplichting, maar uit ontferming.

Juist voor Ezau was het gevaar heel groot, dat hij het als een vanzelfsprekende zaak zou gaan zien, dat hij Gods weldaden zou beerven, omdat hij immers de oudste rechten had. En om dit af te snijden, om elk beroep op natuurlijke rechten onmogelijk te maken — dus om aan Ezau te leren alleen van ontferming en vrije gunst te leven — had God tevoren de eerste rechten aan Jacob beloofd.

Indiën Ezau nu niet wilde leven van een natuurlijke voorsprong, doch alleen van Gods genade, dan zou hij in Jacob gezegend willen worden. Hij had dan Jacob als zijn meerdere erkend. Daarin zou hij hebben geopenbaard, dat hij wilde buigen voor Gods welbehagen, dat hij aan Gods ontferming genoeg had.

Maar Ezau heeft dit niet gewild. Hij heeft nauwelijks waarde gehecht aan de weldaden des verbonds. Zijn eerstgeboorterecht ver-

van Izaak en Rebecca. Natuurlijke rechten, natuurlijke voorsprongen zijn in Gods genadewerk volkomen onbelangrijk.

En nu volgt de uitspraak bij Maleachi: Jacob heb Ik lief en Ezau haat Ik. Let wel: deze woorden komen niet voor in Genesis, maar bij Maleachi. Er is dan sinds de geboorte van Jacob en Ezau het een en ander gebeurd.

U zult zeggen: hier openbaart zich dan toch de verschrikking van Gods verkiezend voornemen. En u heeft gelijk. Alleen maar, de spits van deze verschrikking richt zich slechts tegen hem, die Gods ontferming heeft verworpen.

In Maleachi's dagen is Israël een zwak hoopje volk. Een paar mensen zijn teruggekeerd uit Babel en die vormen nu met elkaar het volk Gods. Ze hebben het niet breed, want ze worden ingekneld tussen de politieke machten in hun omgeving. Met name hebben ze veel te lijden van de vijandschap der Edomieten. Edom is sterk en Israël is maar zwak. Ezau is sterk en Jacob heeft politiek niets te betekenen.

In die situatie komt de Heere Zijn volk vertroosten. Hij zegt: het is toch heel niet belangrijk, of u over politieke macht beschikt. Belangrijk is alleen, dat u deelt in Mijn liefde. Mijn goedertierenheid is toch beter dan alle andere dingen. Als Ik vóór u ben, wie zal dan tegen u zijn? Juist in uw zwakheid, in uw gebrek aan natuurlijke mogelijkheden zal Ik de kracht van Mijn liefde, de trouw van Mijn verkiezend welbehagen, het vermogen van Mijn ontferming openbaren.

Maar dit woord van Maleachi is met recht een verschrikking voor Edom. Want de Edomieten van die dagen zijn precies als hun vleselijke voorvader. Zij zeggen: wij kunnen onszelf wel redden. Wij hebben immers een natuurlijke voorsprong boven Israël. O ja, wij zijn nu wel verarmd, maar wij zullen onze woeste plaatsen weer opbouwen.

Edom stelt steeds vertrouwen op eigen kracht. En daarom zal hij weer te pletter lopen tegen het welbehagen Gods.

Als zij bouwen, zal Ik breken, zegt de Heere. En in een verschrikkelijk strafgericht zal Ik het aan Edom laten zien, dat het niet het volk van Mijn liefde kan aanranden, zonder Mij, de God der verkiezing, tegen zich te krijgen.

Zal Israël in Paulus' dagen het nu gaan verstaan, dat de enige grond van zijn behoud ligt niet in zijn werken, ook niet in zijn bloed, maar in de genade, de ontferming, de barmhartigheid Gods?

En wij, wat doen wij met Gods vrije gunst die eeuwig Hem bewoog?

Baarn.

W. BORGdorFF.

Kerk en Wijsbegeerte

II

Uit het voorgaande blijkt, dat er vaak een — meestal vrij ingewikkeld en weinig rechtstreeks — verband kan bestaan tussen syncretisme in de geschiedenis der godsdiensten en eclecticisme in de historie van het wijsgerig nadenken. Dit is gegrond in het verband dat we vaak zien tussen eredienst en filosofie. Zo zien we b.v. de idee van de sterke mythische tegenover de zwakke profane tijd in de barthiaanse theologie terugkeren in de gedaante van de vervulde en eeuwige tijd in tegenstelling tot de verloren, veroordeelde, verworpen tijd. En zo zien we in de scholastieke Mariologie een terugkeer van de mythische Grote Moeder. Eerstgenoemde verloochent haar herkomst niet, wat o.a. blijkt uit de idee van de „transcendente Maria", die hemels en boventijdelijk gedacht wordt en aan wie deswege een bovenaards overzicht over de kerk wordt toegeschreven, zodat zij alle gebeden en aanroepingen horen kan, terwijl de aardse Maria, hoezeer zondeloos, dit totale overzicht niet hebben kon.

Nu moeten we eclecticisme niet alleen onderscheiden van de koerswijzigingen in de loop van een filosofische ontwikkelingsgang, maar ook van iets geheel anders. Elk serieus

filosoof heeft aandacht voor de geschiedenis van de wijsbegeerte, omdat hij van die geschiedenis deel uitmaakt, en men meet de betekenis van een denker soms af aan zijn belangstelling voor de historie van het filosofisch nadenken. (Zelfs beantwoordt men soms de vraag of een bepaalde figuur wijsgeer genoemd mag worden, door een onderzoek naar zijn belangstelling voor de geschiedenis der filosofie: is die aanwijsbaar, dan rangschikt men hem, ondanks velerlei bezwaar, onder de filosofen). Is deze belangstelling aanwezig, dan zal de vraag nog beantwoord moeten worden, of ze tot aanvaardbare resultaten heeft geleid. Een denker kan vanuit eigen standpunt andere denkers en scholen beoordelen, maar dit oordeel kan kennelijk onjuist zijn. Hij kan pogen het positieve in andere filosofieën, tegenover welke hij zelf kritisch en afwijzend staat, te waarderen, maar die waardering kan geheel of gedeeltelijk een miskennis en vertekening zijn. Kant was er te goeder trouw van overtuigd, dat zijn „idee" dezelfde was als de platonische, en dit was een ernstig misverstand. Heidegger's uiteenzettingen omtrent Parmenides en Anaximander lichten ons niet in omtrent deze beide antieke denkers, maar uitsluitend omtrent Heidegger. Dat wil dan zeggen, dat Kant

en Heidegger er op genoemde punten niet in geslaagd zijn, vanuit hún standpunt en school de geschiedenis van het filosoferen juist te zien. Hoe beter een wijsgeer is, des te beter zal hij zicht hebben op het wijsgerig verleden.

Nu kan men de waardering van het positieve in andere filosofieën zodanig overdrijven, dat de vermelding van het eigen standpunt in het gedrang komt. Dit standpunt wordt o.m. wel eens ingenomen door docenten in de filosofie, die zich uitsluitend interesseren voor de geschiedenis, en daarbij wel eens een zelfgevonden term te pas brengen, maar de schijn wekken dat ze zelf geen systeem aanhangen en niet tot een school behoren. Dit is niet meer dan schijn; bovendien zijn zulke typen geen echte eclecticisten: ze hebben wel degelijk een standpunt en blijven daaraan trouw, maar spreken er zelden of nooit over; men moet moeite doen er achter te komen, wat hun standpunt is. Die moeite wordt echter beloond, waarbij dan blijkt dat het echte eclecticisme, zowel het oppervlakkige als het meer doordachte, hun vreemd is. Men zou deze mensen een tekort aan openhartigheid kunnen verwijten. Soms streven ze een apologetisch doel na: zij willen anderen overtuigen van de waarheid die zij zelf gevonden hebben, en gaan daarom die anderen zoveel mogelijk tegemoet. Vóór alles zijn ze bedacht op een eerlijke beoordeling van andere wijsgeren, stellen zich als ideaal, die anderen op zulk een wijze te beschrijven, dat die genoodzaakt zijn te erkennen: ge hebt me inderdaad begrepen. Nu kan men een filosoof wiens uitgangspunt en uitwerking men allerminst deelt, juist en rechtvaardig

beschrijven, terwijl hij volstrekt niet zegt: ge hebt me begrepen. We moeten er namelijk rekening mee houden, dat de beschrijver vanuit een andere filosofie de betrokken denker beter kan leren kennen dan hij, juist door de werking van zijn filosofie, zich zelf begreep.

Zo komen we tot drieërlei onderscheiding: oppervlakkig eclecticisme, een meer doordacht eclecticisme, en een schijn-eclecticisme. De oppervlakkige eclecticist citeert gewoonlijk op de klank af; de beter doordenkende citeert met meer kennis van zaken, al is zijn resultaat vaak meer doorgepraát dan doordacht. Soms staat hem het ideaal voor ogen van een philosophia perennis, een wijsbegeerte, die de eeuwen door haar sporen vertoont en in grote lijnen zich zelf gelijk blijft. Merkwaardig is, dat zowel binnen als buiten de thomistische beweging de idee van een philosophia perennis aanhang vindt. Binnen het thomisme wordt deze idee in verband gebracht met de „*philosophia in ecclesia recepta ac agnita*” de wijsbegeerte die in de kerk wordt aanvaard en erkend, zoals een formule in de encycliciek *Humani generis* (1950) luidt. Buiten het thomisme vindt men de gedachte van een philosophia perennis zowel bij R.K. als bij niet-R.K. denkers. Het opmerkelijke is, dat de idee van een philosophia perennis niet valt te handhaven zonder een zekere mate van min of meer doordacht eclecticisme. De dikwijls in allerlei scholen uitgesproken ontdekking, dat ook geheel anders denkenden iets of veel van de waarheid gezien hebben, kan samenhangen met een eclecticistische denkhouding en denkpraktijk.

K. J. P.

Het object van de economische politiek

In een der laatste nummers van „*Ambt en Plicht*” heeft drs. H. W. de Jong gereageerd op een bepaalde gedachte in mijn proefschrift. Reeds voordien heeft drs. Lamet in een bespreking van mijn dissertatie mij verweten dat ik het Gereformeerde volk met betrekking tot de economische politiek in de mist heb laten zitten. Daar het tot de goede gewoonte behoort om niet in te gaan op recensies, hoe zeer deze ook onrecht doen aan het karakter van het geschrift, wil ik in dit artikel nader ingaan op de bezwaren van de Jong en wel in de vorm van een ontvouwing van mijn gedachten over het in de titel van dit artikel gestelde onderwerp.

In mijn proefschrift heb ik naar voren gebracht dat de economische politiek altijd gericht is en altijd gericht moet worden op de realisatie van een doelmatige economische ordening. Hierbij wil niet gezegd zijn, dat het object der economische politiek is gelegen in de realisering van een gewenste samenleving. Immers het economisch leven is een bepaald aspect van de volle samenleving. Nu heeft de Jong bezwaar tegen de gedachte, dat de Overheid verantwoordelijk is voor de verkrijging van een doelmatige economische orde. Want zo merkt hij op: „Al deze stromingen willen de maatschappij ordenen en scheppen volgens een theoretische conceptie, welke conceptie in praktijk wordt gebracht door de overheid. Ik handhaaf, dat de Overheid in genen dele de bevoegdheid heeft de maatschappij, die spontaan ontstaat door het handelen van vrije burgers, te ordenen volgens door economen of maatschappijfilosofen ontworpen concepties. Of dat nu de conceptie van de „sociale markteconomie” is van Dr. Zeegers of de conceptie van Dr. Knol: de op de theorie van Keynes teruggaande doelmatige economische orde waarin volledige werkgelegenheid heerst”.

Tot zover het citaat van de Jong.

Ik moet bekennen dat ik veel voor dit standpunt voel. Ik heb ook bezwaren tegen het doorvoeren van door theoretici uitgedachte systemen. Maar m.i. is dit niet het probleem der ordening. In sommige gevallen is strikte leiding nodig. Hierbij is te denken aan een oorlogseconomie. Wanneer men in deze toestand alles zou verwachten van de spontane reacties van de economische subjecten, dan zou het landsbelang hiermede niet gediend zijn. Wil de Overheid een maximale oorlogsproductie hebben bij een bepaalde consumptie, dan zal de Overheid er goed aan doen om de hulp in te roepen van de gespecialiseerde theoretici, die zich met de lineaire

programmering bezig houden. Uiteraard kunnen deze zich vergissen, maar hun hulp is onontbeerlijk. Aan de andere kant is het ook denkbaar dat de Overheid zich onthoudt van inmenging omdat de spontane reacties van de maatschappij gezond zijn. Het zal dus van de concrete situatie afhangen langs welke weg de Overheid moet optreden. Ik zeg niet dat de Overheid het altijd beter doet of altijd slechter. In sommige gevallen zie ik een Overheidsstaak gelegen in de ordening van het economisch leven. Betekent dit een verzwakking van mijn standpunt? M.i. niet. Want gezien in het licht van het streven naar een doelmatige economische ordening kan het voor de Overheid geboden zijn om niets te doen.

Ik geloof, dat met het bovenstaande de Jong het wel eens kan zijn. Maar laat ik nu een stap verder gaan.

De economische ordening, — of die nu tot stand komt door de spontane reacties van de maatschappij of mede onder invloed van de overheid, kan buiten beschouwing blijven, — kent m.i. enkele economische doelstellingen. Men zou deze kunnen formuleren als:

1. het bereiken van een zo hoog mogelijke productie van goederen en diensten;
2. een productiestructuur, welke in overeenstemming is met de wensen van de economische subjecten.

Men moet deze twee doelstellingen goed verstaan. Men zou kunnen opmerken, dat het grote doel van het leven is de verheerlijking van Gods Naam door de getrouwe ambtsdienst en dat dit zeer wel gepaard kan gaan met armoede en gebrek aan goederen en diensten. En: de wensen van de mensen kunnen toch nooit normatief zijn? Ongetwijfeld moeten wij dit vasthouden. Maar vergeten wij toch niet, dat waar wij nu mee bezig zijn, een kwestie van wetenschap is. Wij moeten leren nuchter te blijven ook in de problemen van de economische politiek. Als ik beweer, dat er in een samenleving zoveel mogelijk moet worden geproduceerd, dan mag ik hier nooit mijn betrouwen op stellen. Ik mag, zoals ik ook in mijn dissertatie heb beleden, nooit mijn vastigheid zoeken in de dingen van deze aarde. Maar ik mag er ook niet in berusten, dat de door God gegeven krachten renteloos blijven liggen. Wat wij, mensen, ermede doen, ligt voor onze verantwoordelijkheid. Daarom zal de Overheid, omdat Zij Gods dienaar is, ook richting moeten geven aan de productie (dus niet alles zelf produceren) om de samenleving te helpen bewaren voor ondoelmatige, d.i. door God niet gewenste

productie.

Maar naast deze twee zuiver economische doelstellingen zijn er nog twee andere n.l.

3. het realiseren van een toestand van volledige werkgelegenheid

4. een inkomensverdeling, die in overeenstemming is met de eisen der gerechtigheid.

Nu blijkt het in de theorie dat deze vier doelstellingen maar in een speciaal geval tegelijkertijd zijn te realiseren. Of de doelstellingen automatisch worden gerealiseerd hangt volgens de theorie af van feitelijke omstandigheden. Hier zien wij weer de waarde van de theorie. De theoreticus wil het economisch leven niet in een bepaald schema wringen, maar hij wijst aan, hoe de doelstellingen het best kunnen worden gerealiseerd. Daarom zal men, wil men een bepaalde economische politiek willen bedrijven, zich eerst moeten bezinnen op de feitelijke omstandigheden.

Een voorbeeld ter verduidelijking. Ik wil ervan uitgaan, dat volledige werkgelegenheid een noodzakelijke doelstelling is. Immers, wanneer wij belijden, dat de mens op deze wereld is geplaatst om deze te bouwen en te bewaren, dan kunnen wij geen vrede hebben met een toestand van massale werkloosheid. De theorie zal dan moeten verklaren hoe deze werkloosheid is ontstaan en zal de wegen moeten aangeven waarlangs deze toestand kan worden opgeheven. Ook hier geldt het weer: wij zullen dit nooit doen om ons zelf veilig te stellen. Want onze Vader, die ons heeft leren bidden om vergeving der zonden, heeft ons ook leren bidden om ons dagelijks brood. Maar juist daarom, en dit is een spanning, zullen wij trachten ons dagelijks brood te verdienen met alle krachten.

Nu kan men stellen, dat deze toestand kan worden gecureerd door een loonsverlaging. Dit was een klassieke gedachtengang. Maar de moderne theorie, ook de door de Jong verfoede theorie van Keynes, heeft ons leren zien, dat de loonsverlaging in sommige gevallen gepaard gaat met een vermindering der bestedingen, dus met als gevolg een vermindering der werkgelegenheid. Mag men dan concluderen tot een loonsverhoging? Oppervlakkig gezien zou men dit kunnen stellen. Immers, zo kan men menen, de vraag naar goederen en diensten neemt toe en hiermede de werkgelegenheid. Maar dit argument, wat bij de socialisten opgeld doet, is niet het argument van Keynes in zijn zuivere vorm. Een loonsstijging zou volgens hem gepaard gaan met een stijging der prijzen, en dit zou geen soulaas bieden. Nemen wij aan, dat de interpretatie van de feitelijke toestand volgens Keynes juist is geweest (dit is dus een vooronderstelling van mij) dan blijft er niets anders over dan een inflatoire financiering van de Overheid. Uiteraard zijn er nog wel andere middelen denkbaar, maar dit is het meest eenvoudige en voor de hand liggende. Uit het bovenstaande zien wij de belangrijkheid van een juiste interpretatie van de feitelijke omstandigheden en de noodzaak van de kennis der economische relaties. En bovendien moeten wij rekening houden met de verdorven aard der mensen, ook van gereformeerde werkgevers en werknemers en theoretici. Het meest domme, wat wij als theoretici kunnen doen, is het opstellen van een model en op basis van de gedachte omstandigheden aanwijzingen geven voor de praktijk. Een voorbeeld wil ik hierbij noemen.

In de economische wetenschap is er een econoom geweest, Walras, die een stelsel van vergelijkingen heeft ontworpen, waarbij al de vier doelstellingen zijn gerealiseerd. Dit zou automatisch gaan, omdat hij een vrije concurrentie, op de markt van de goederen en de markt van productiefactoren, zoals arbeid en kapitaal, veronderstelde. Op deze markt bestonden geen machtsfactoren, alleen de prijs was reguleerder. Zou men nu op basis van deze theorie de maatschappij willen dwingen, zo zou men al snel tot de ontdekking komen, dat de maatschappij zich niet laat dwingen. In zoverre ben ik het met de Jong eens. En daarom mogen wij ons ook niet de wet laten voorschrijven door Keynesianen, die van een permanente inflatie willen weten. En ook daarom kan ik het met de Jong niet eens zijn, als hij van mijn conceptie een afgeleid Keynesiaans stelsel maakt. Juist in mijn analyse van de doelmatigheid van de monetaire politiek en die van het werkloosheidsverschijnsel heb ik doen zien, dat het een kwestie is van interpretatie. Voor een bewijs verwijs ik, zowel de Jong als Lamet, naar

mijn analyse van het betalingsbalansprobleem en mijn analyse van enkele stadia van de maatschappij.

In verband met bovenstaande opmerkingen meen ik te mogen stellen dat er twee groepen van problemen zijn.

De eerste betreft de formulering van de doelstellingen. Hierbij komen dus de vragen naar voren als: moet er sprake zijn van het streven der mensen naar een normatief goede samenleving en wat betekent deze samenleving dan voor het economisch aspect van deze samenleving? Mogen wij stellen, dat er in de door God gewenste samenleving volledige werkgelegenheid is en een stabiele waarde van de geldeenheid? Is het juist om te streven naar een rechtvaardige inkomensverdeling?

De tweede groep problemen houdt zich dan bezig met de wijze waarop deze aangenomen doelstellingen moeten worden gerealiseerd.

Ik formuleer deze vragen zo, omdat de Jong in „Opbouw” van 12 december aan het eind van zijn artikel enkele bijzondere opmerkingen maakt. Hij vraagt zich af wat er van de samenwerking van Gereformeerde academici overblijft als men niet op elkaars argumenten ingaat? En: „Willen wij als Gereformeerden snel verder komen — wij hebben veel in te halen! — dan moeten wij niet telkens opnieuw in dezelfde kuilen vallen”.

Juist dit artikel is bedoeld om verder te komen. Maar wel wil ik enkele vragen stellen.

De eerste vraag is wel deze: wat moeten wij inhalen? Moet ik het met de Jong eens zijn, dat conjunctuurpolitiek niet mogelijk is, omdat God de vette en de magere jaren geeft? Is dan het einde van de Gereformeerde opvatting een standpunt dat jaren geleden reeds door Schumpeter naar voren is gebracht? Moet ik ook van mening zijn, dat het oppotten van geld gevolg is en dus een uitzonderingsverschijnsel en dat daarmee het stelsel van Keynes is veroordeeld? Ik weet dit allemaal zo net nog niet. Moet ik accoord gaan met de stelling dat eliminatie van de rente slechts mogelijk is in een strict planmatige economie, terwijl de theorie toch duidelijk laat zien, dat de rente als functioneel verschijnsel ook in de planmatige volkshuishouding altijd aanwezig zal blijven? En als mijn standpunt wordt weergegeven als een van Keynes afgeleid standpunt, valt men dan niet zelf in een kuil?

Waarom vecht de Jong zo tegen het stelsel van Keynes, terwijl hij weet, dat de moderne theorie zeer wel weet heeft van de beperktheid van dit stelsel? Maar, en dat zal de Jong moeten toegeven, in een toestand van kapitaalovervloed is het stelsel van Keynes geldig. Juist in de moderne versie van het Keynesiaans stelsel blijkt het oppotten niet centraal te staan, maar de verhouding tussen arbeid en kapitaal.

En waarom het verzet tegen het oppotten, waar Keynes dit oppotten vooral gebruikt voor de bepaling van de rente? Is de liquiditeitsvoorkeur van Keynes nu zo foutief? Helemaal niet. Alleen wij weten, zoals ik ook in mijn geschrift heb laten zien, dat deze theorie slechts geldt voor een bepaalde toestand n.l. de stationnaire toestand, waarbij de investeringen gelijk zijn gemaakt aan de besparingen.

Ook nu stel ik deze vragen ter voorkoming van misverstanden. Wij zullen elkaar moeten helpen bij de ontwikkeling van de economische wetenschap, maar dan geen strijd tegen windmolens. Als de Jong wil strijden tegen politieke opvattingen, kan ik in zijn afwijzing van vele formuleringen accoord gaan. Maar aan de andere kant wil ik blijven vasthouden aan de noodzakelijkheid om een theoretisch stelsel te beoordelen naar de vooronderstellingen.

Laat ik tot slot nogmaals formuleren de punten waarover het debat tussen gereformeerde economen moet gaan.

Is het juist om de, in het bovenstaande geformuleerde, doelstellingen te realiseren? Ik meen, dat hiertegen geen bezwaar behoef te bestaan.

In de tweede plaats moeten wij ons dan bezinnen op de vraag, langs welke weg deze doelstellingen moeten worden gerealiseerd. Gegeven de doelstellingen vallen m.i. enkele wegen al zo weg. Hierbij is te denken aan de volkomen geleide centrale volkshuishouding en die ordening, waar de verantwoordelijkheid van de mens wordt uitgeschakeld. In mijn dissertatie heb ik gesteld, dat hierdoor

de liberale opvatting en de socialistische zienswijze nooit mogen worden toegestaan. Op basis van een religieuze visie op leven en wereld zullen wij dan tot een interpretatie van de feitelijke toestand over moeten gaan om zodoende richtlijnen te kunnen geven voor de opbouw van het economisch leven. En dit niet om hierin onze zekerheid te vinden, maar om daarin gehoorzaam te zijn aan de opdracht van de Goddelijke Rentmeester, die ons rekenschap zal vragen ook van ons theoretisch bezig zijn.

J. G. KNOL.

BOEKBESPREKING

Een viertal boekjes over moderne kunst

III (vervolg) en IV

R. W. D. Oxenaar:

De schilderkunst van onze tijd.

(Phoenix Pocket, De Haan, Utrecht, 1958; f 2.95).

Walter Hess:

Dokumente zum Verständnis der modernen Malerei.

(Rohwolts Verlag, München; f 2.10).

Het beeld van de taal riepen wij niet zomaar op. Want ook iedere beeldende kunst is een taal, nu niet bestaande uit klanken maar uit tekens, uit beelden, uit lijnen en kleuren. Zeker is het dat de moderne kunst in vele opzichten een geheel nieuwe beeldtaal is. Zij werd ontwikkeld om een nieuwe inhoud, nieuwe gedachten, te kunnen uiten.

In de taal zullen we, als er een nieuwe gedachte of een nieuw begrip ontstaat, nieuwe woorden moeten vormen om dat nieuwe te benoemen. In de kunst gaat dat nog verder, want daar drukt men zich niet alleen uit door middel van tekens, van thema's of onderwerpen, maar ook door de manier waarop die onderwerpen uitgebeeld worden. Wie meent dat het essentiële in de werkelijkheid mede ligt in de dingen in hun allerindividueelste eigenaardigheid, zal bij het weergeven van de werkelijkheid grote aandacht schenken aan de details, aan de stofuitdrukking, kortom juist aan dat strikt eigene van ieder ding, terwijl hij die meent dat dat alles eigenlijk onbelangrijk is en de kern der dingen zoekt in een algemene vorm, in een algemeen begrip, op de een of andere wijze stylerend te werk zal gaan. Zo zal een nieuwe levens- en wereldbeschouwing in de kunst dus niet alleen aanleiding geven tot nieuwe onderwerpen, nieuwe thema's en nieuwe motieven, maar ook tot een nieuwe stijl, een nieuwe manier van schilderkunstig zich uitdrukken.

Met dit voor ogen kan men begrijpen dat in de 20e eeuw nieuwe vormen werden gezocht. De aanleiding lag wel mede in de leegte en artisticeit-loze 19e eeuwse academische kunst, waardoor een reactie tegen het naturalisme te begrijpen is, maar de eigenlijke oorzaak ligt veel dieper: in de nieuwe tijdgeest — die we misschien, kort aanduidend, met het woord existentialisme kunnen typeren (als we dat woord maar in ruime zin nemen).

Oxenaar gaat niet diep op deze kant van de zaak in. Maar ook hij kan deze kwestie van de inhoud niet voorbij gaan — wie dat zou willen doen zou tegelijkertijd zichzelf de pas afsnijden om de „revolutie der moderne kunst” te begrijpen. Hij zegt b.v.: „Religieuze en sociale omstandigheden vroegen om nieuwe inhoud via een nieuwe vorm... de steile weg... naar een nieuwe eigentijdse mythologie”. En in verband met het ontstaan der abstracte (voorstellingsloze) kunst schrijft hij: „De werkelijkheid scheen een ontluissterd, verscheurd bestaan te leiden onder de dwang van steeds zelfstandiger wordende kleuren en vormen. Het kon duidelijk niet lang meer duren voor de afzwering van deze waardeloos geworden binding aan een fictieve standaardrealiteit zou volgen, als uiterste consequentie... en tevens als eindpunt van de opmars naar een verinnerlijking van de kunst, van een zuivering van niet ter zake doende bestanddelen”. Het moge duidelijk zijn dat niemand zoiets kan nastreven, zoiets kan doen die de werkelijkheid, Gods schepping, lief heeft juist als het werk Zijner handen: die kan men dan immers onmogelijk een „fictive standaard-realiteit” noemen. Het

is duidelijk dat zich hier een streven naar radicale vrijheid, los van iedere binding, vorm of norm baanbreekt en de geesten aandrijft. Ook blijkt er de macht van het aestheticisme uit dat Sedlmayr signaleerde.

In sommige opzichten is deze depreciatie van de gegeven werkelijkheid, „de natuur”, iets dat men ook bij de mystieken van alle tijden vindt. En inderdaad zijn in het moderne denken allerlei banden met mystiek en gnostisch denken op te merken, en is de kunst van b.v. een Paul Klee als mystisch te typeren.

Deze omstandigheid verklaart niet alleen hoe het komt dat er in de moderne kunst allerlei elementen zijn die herinneren aan oudere kunst uit Europa — we denken aan Jeroen Bosch, Grünewald, El Greco, Blake, en de kunst uit omstreeks 1000 in de Rijnstreek (o.m. een serie opmerkelijke miniaturen), ieder voor zich voorbeelden van kunst, staande in zekere relatie tot mystiek —, maar ook de overeenkomst met bepaalde stromingen in het hedendaagse Japan. Daar is nl. sinds enige tientallen jaren een beweging gaande, die uitgaande van de oude calligrafie (mooi schrijven van Japanse woord-tekens) tot een nieuwe abstracte kunst gekomen is. Deze kunst is sterk geworteld in het Zen-Boeddhisme, een bepaalde vorm van mystiek die uiteindelijk het Niets zoekt, waarin al het zijnde overwonnen is. Pantheïstisch is de idee om het absolute en diepste te zoeken achter alle verschijnselen, in een overwinning van de band aan de wereld van hier en nu, typisch Boeddhistisch om het heil te zien in het opgaan in het Niets — subjectief gezien hebben zij gelijk: wie God niet kent (of niet wil kennen) zal uiteindelijk het Niets vinden, nl. op de plaats waar Hij in feite is. In Japan steunt men in dit alles op zeer oude tradities, op zeer oude gedachten. In ons verband kan het daarom nauwelijks merkwaardig heten dat een aantal vooraanstaande Amerikaanse kunstenaars, Mark Tobey, Morris Graves en zo meer — figuren die mede de steeds aan betekenis winnende moderne Amerikaanse kunst representeren — sterk onder de geestelijke invloed staan van het Japanse Zen Boeddhisme. Tobey bracht in 1933 zelfs enige tijd door in een Japans Boeddhistisch klooster. We kunnen hier niet spreken van een Japanse invloed zonder meer, maar moeten een grote geestelijke innerlijke verwantschap erkennen, die begrijpelijk maakt dat Japanse gedachten en vormen mede Westelingen kunnen helpen bij het vinden van hun weg.

Een bezwaar tegen Oxenaar's exposé achten wij dat hij het essentiële van het moderne teveel in de abstracte kunst ziet, met als een soort dialectische en daardoor mede aanvaarde tegenpool het surrealisme. Want wij geloven dat er nog wel meer belangrijke richtingen zijn, al is het niet te ontkennen dat in abstractie en surrealiteit zeker de krachtigste en meest consequente, „Jacobijnse”, facetten van de moderne richting gezien kunnen worden. Dat is van belang, omdat men bij de ontwikkeling van de moderne stijl wel degelijk ook een nieuwe taal gevormd heeft, een nieuwe wijze van zich uitdrukken die in feite het minst helder naar voren komt in die extreme richtingen (we zullen dadelijk zien waarom). In zoverre als men zich afzette tegen het 19e eeuwse naturalisme, dat op allerlei wijze vergeten was dat kunst heel wat meer is dan imitatie der zichtbaarheid, in zoverre ook ontdekte men opnieuw essentiële elementen die tot de structuur behoren van de beeldende kunst. Onder meer, ja in het bijzonder, dat kunst juist niet imitatie is, maar een eigen beeldende wijze van spreken, een beeld-spraak, een taal die niet met klanken maar op een plat vlak met kleuren en vormen en lijnen zich uitdrukt.

In het begin van deze artikelenreeks gebruikten we het voorbeeld van de man die chinees spreekt. Nu kan men nooit verwachten dat een taal als zodanig zich niet zou houden aan de taalnormen, in de schepping gelegd. Want indien we de belangrijkste en fundamentele norm voor de taal, de duidelijkheid, zouden willen overtreden, wel, dan verstaan we elkaar eenvoudig niet meer en is tevens de taal een waardeloos instrument geworden. Zo zal dat chinees uit ons voorbeeld als taal wel goed zijn, maar de man die die taal spreekt kan die gebruiken om te vloeken of om de waarheid te dienen. Dat kunnen we pas controleren als we de taal hebben leren verstaan.

Zo is het nu in sommige opzichten ook met het moderne in de beeldende kunst. Misschien

werd ze ten dele gevormd om er een „nieuwe mythologie” mee uit te spreken, maar in zoverre men taal-vormend bezig was maakte men iets dat op zich waardevol kon zijn. En dat is dan ook het geval. Want het is, anders dan de meeste mensen denken, helemaal niet zo dat moderne kunst altijd onbegrijpelijk is. Integendeel. Vaak komt dat schijnbaar niet-begrijpen voort uit het aanleggen van een bepaalde eis — het moet mooi zijn en de gewone werkelijkheid representeren — die men nu ook door dat moderne werk vervuld denkt. Maar zodra men inziet dat dat kunstwerk daar voor ons gemaakt is om een negatieve houding tegenover de realiteit te uiten, waarbij men het lelijke misschien met opzet zoekt en de realiteit geweld wenst aan te doen (als zijnde waardeloos) om zo zijn haat tegen de schepping en zo ook tegen de Schepper uit te spreken, blijkt die onbegrijpelijkheid te verdwijnen en de zaak doorzichtig te worden. Het niet-begrijpen van moderne kunst komt dan ook in de meeste gevallen eerder voort uit een niet-verstaan van de „existentialistische” gedachte erin uitgedrukt, dan uit het niet kunnen begrijpen der vormtaal.

Dadelijk zullen we duidelijk maken waarom we hierop zo'n nadruk leggen, eerst willen we nog zeggen dat er inderdaad veel bij de allernieuwste extreme kunst te vinden is dat niets meer zegt — we kwamen daar vroeger al op, nl. bij die kunst die niets meer is dan (al dan niet schone, al dan niet spontaan ontstane) vormen. Hier is de vlucht uit de werkelijkheid, weg van de realiteit, allereerst consequentst doorgevoerd. Hier ook is het vrijblijvende spel, als gevolg van een grenzenloze overschatting van het zuiver esthetische, doorgevoerd tot de zinloosheid zelf. De kleuren kunnen dan nog wel mooi zijn, en de nieuwe vormen bruikbaar voor decoratief gebruik als in gordijnstoffen, bedrukte stoffen voor dameskleding en zo meer, maar het eigenlijke van beeldende kunst, nl. dat ze ons iets zegt, is dan verloren. Ook komt het bij de moderne kunst voor dat inderdaad de norm der duidelijkheid overschreden wordt. Dan heeft het kunstwerk wel inhoud, heeft het wel wat te zeggen, maar de uitdrukking is ambivalent (tweeduidig) of soms zelfs gewild polyvalent (meerduidig): bewust ziet men dan als ideaal dat de beschouwer zelf op eigen wijze op het gegeven vormspel kan doorborduren en het zo een eigen inhoud geeft. Zeker speelt hierbij mee een irrationalistisch nihilisme: irrationalistisch hierin, dat men geen enkele norm of binding wil erkennen, nihilistisch in het ontwijken van iedere vastheid, iedere duidelijkheid, iedere bepaaldheid (daar die steeds het erkennen van bepaalde waarden zou vooronderstellen).

Maar komen we nu terug tot de nieuwe taal die gevormd werd in het streven naar uitdrukkingmiddelen voor een nieuwe werkelijkheidsvisie. Die taal is zeker ingegaan in onze eeuw en bepaalt daar voor een groot deel het gezicht van. De nieuwe taal — die we maar niet modern noemen, omdat we die term veelal gebruikten in verband met de nieuwe tijdgeest — komen we tegen in reclame, in folders, in boekverluchting, kortom overal waar de duidelijkheid wel een eis is en de inhoud als zodanig niet primair levensbeschouwelijk kan of mag zijn. De nieuwe taal blijkt behalve voor het anti-evangelie der radicale afval ook bruikbaar om andere dingen te zeggen, die wel verstaanbaar zijn wijl ze verband houden, niet met een nihilistische filosofie, maar met algemeen-menselijke kennis en ervaringen (althans algemeen binnen de door het Westen bepaalde cultuur). Een beeld-taal als gebruikt wordt in strips als b.v. Donald Duck, de als zodanig beslist niet naturalistisch te begrijpen uitdrukkingwijze der moderne affiches (Ha! Hunter! Heerlijk!), van folders en boekillustraties of boekomslagen, hangt ongetwijfeld samen met die der moderne kunst waar die niet zo extreem is dat ze eigen verstaanbaarheid ophief. Men kijke maar eens naar de Picasso op de omslag van Oxenaar's boekje om te begrijpen waarop we doelen, men bezie eens getekende omslagen van pocketboekjes en gramfoonplatenhoezen (juist daar worden soms zeer waardevolle hedendaagse voorbeelden van beeldtaal gevonden). Kortom, wie wil kijken hoeft niet ver te zoeken.

Wij gingen nog al uitvoerig op dit aspect van onze tijd in, omdat dat eigenlijk in alle boekjes die we hier bespreken niet tot zijn recht komt. Want hoewel het waar is dat

bedoelde grafische uitingen (zo noemt men dit meestal samenvattend) geen kunst zijn in eigenlijke zin, d.w.z. in de zin van grote kunst die een eigen waarde heeft en uiteindelijk in het museum een plaats kan vinden, het is even onmiskenbaar dat veel van dergelijke producten op hoog artistiek peil staan.

Tenslotte moeten we er nog op wijzen, dat er ook echte kunst is die zich van deze nieuwe taal bedient: we denken aan Kokoschka, Piper, hedendaagse (Roomse) kerkelijke kunst, in 't algemeen de capusionisten.

Ook kwam niet voldoende tot zijn recht in al de genoemde boekjes dat er ook op het gebied der eigenlijke beeldende kunst nog heel wat werk gemaakt wordt dat op geen enkele wijze modern genoemd kan worden — d.w.z. dat zich niet bedient van de nieuwe vormtaal — maar toch wel degelijk hedendaags is. Van de zomer schreef ik over een kunstenaar die op die wijze werkt, Veldhoen, in het *Calv. Jongelingsblad*. Een nog jonge kunstenaar, die echter wel degelijk levende en originele kunst levert hoewel hij niet de taal van Picasso, maar die van Rembrandt, Berchem, Potter, Tiepolo, Fragonard en Goya spreekt. En ook bleek te weinig — zeker bij Sedlmayr — dat bij de modernen niet altijd alles even extreem is. Onder de minder extreme kunst (waarover we al spraken) is heel wat te vinden dat iets waardevols te vertellen heeft, dat de moeite waard is en dat, in en door het gebruik der nieuwe beeld-taal, zonder meer mooi is. We denken b.v. aan werk van Rouault, aan enkele uitzonderlijke werken van Picasso, Braque en zo veel anderen.

We willen nu voor hen die meer van de geschiedenis der moderne kunst willen weten wijzen op het uitstekende boek van Werner Haftmann: *Malerei im 20. Jahrhundert*, Prestel-Verlag München 1954. Een tweede deel bevat reproducties behorende bij het wat lijvige eerste deel. Hier is een boek dat inderdaad diep op de zaken ingaat, en zonder de grote lijnen uit het oog te verliezen de details volle recht laat wedervaren. Het is niet de bedoeling nu een recensie van dit boek te geven — men beschouwe dit als een aanbevelende aankondiging.

Nog één boekje rest ons te bespreken. Een boekje dat we graag in de handen van u allen zagen. Walter Hess: *Dokumente zum Verständnis der modernen Malerei*. Eveneens uitgekomen in Rohwolts Verlag in een RoRo editie voor f 2,10. Het geeft uittreksels uit geschriften van vele, en belangrijke, moderne kunstenaars, voorafgegaan door korte inleidende paragrafen. Een bezwaar zou kunnen zijn dat alle citaten in het Duits vertaald zijn. Maar nergens is voor de leek zo belangrijk materiaal toegankelijk, zo goed bijeengelezen en zo helder gegroepeerd.

Een ieder die werkelijk een inzicht wil krijgen in wat de moderne kunstenaars bezielt, hun geest wil gaan proeven, hun dwaasheden maar ook hun wijsheid en inzicht wil kennen en toetsen, mag dit bijzondere boekje niet missen. Een uitvoerige bespreking ervan is niet wel mogelijk, detail-critiek zinloos, en we willen het daarom hierbij laten. We hopen dat bij velen voortaan op de boekenplank een klein hoekje uitgespaard zal worden voor de drie laatste boekjes die we bespreken — voor de kosten hoeft men het niet te laten —, en uiteraard ook dat men ze zal lezen. (Het eerstbehandelde kan men beter ongelezen laten). Ze geven de toegang tot een belangrijk stuk 20e eeuw, een belangrijk facet van onze tijd dat men alleen tot eigen schade — en daarmee mogelijk ook tot schade van anderen — ongekend voorbij kan gaan.

H. R. R.

Piet Prins: „De Tirannie Verdrijven”.
Groenendijk, Rotterdam, 1958.

Onder de ballingen, die in de donkere dagen van 1567—68 naar Emden zijn gevlucht, bevinden zich Meulenbergh, zijn vrouw en zijn zoon Maarten. Ook hun vriend Boudewijn de smid. Als soldaten worden geworven voor het leger van Lodewijk van Nassau, melden de twee mannen zich en Maarten zou graag mee willen vechten voor de bevrijding van ons land. Hij betrapte een spion, die luistert aan het raam van Lodewijks verblijf en als de graaf daarvan kennis heeft gekregen mag Maarten de komende veldtocht meemaken.

Dan volgt de inval van 1568. De bezetting

van enkele grensplaatsen en de verovering van het kasteel te Wedde.

Maarten verdwaalt in een bos en heeft een avontuur met een wild zwijn. Onno de jager redt zijn leven en verzorgt hem in zijn boshut. Enige dagen later houden de Spanjaarden een wraaktocht en velen vluchten naar het bos, waar ze een beschermer vinden in de jager. De Spanjaarden steken het bos in brand, maar op het kritieke moment verschijnt Boudewijn met enkele soldaats. Onno wordt nu de gids van graaf Lodewijk en zijn kennis van het terrein is van grote waarde in de slag bij Heiligerlee. Helaas sneuvelt de jager. Lodewijk slaat het beleg om Groningen, waar graaf Megen met een sterke troepenmacht ligt. De vrienden krijgen opdracht om onder leiding van de Groninger Tammo Fokkens de vesting te bespieden. Maarten wordt gevangen genomen, maar ontsnapt. De touwslager Derk Dam weet hen, verborgen in wijnvaten, buiten de stad te smokkelen.

Als Alva naar het noorden komt, besluit Lodewijk het beleg op te geven en naar het oosten te trekken. Bij Jemmingen wordt zijn leger verslagen en ternauwernood weten de vrienden de vijand te ontkomen. Zij bereiken de overzijde van de Eems en keren naar Emden terug.

Wij kunnen dit boek van harte aanbevelen. Het is een vervolg van „Toen de morgen kwam” van dezelfde schrijver.

S.

PERSSCHOUW

Over Ds Postma, de „vader” der Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika en nog wat

Enkele weken geleden nam ik in de *Persschouw* van „Opbouw” een artikel op van Dr V. d. Waal uit Pretoria over de verbondsbeschouwing van Ds Postma. Ik merkte daarin op, dat het dringend nodig is, dat er eindelijk eens een boek zou verschijnen over deze merkwaardige en zeer belangrijke figuur uit de Afgescheiden Kerken en uit de historie van de Gereformeerde Kerk — de z.g. Dopperkerk — van Zuid-Afrika, waarvan o.a. Paul Krüger lid was geweest.

Ik kreeg naar aanleiding daarvan verschillende prettige reacties o.a. met de mededeling, dat er een dissertatie over Postma in de maak is. Bovendien ook een No van „Die Kerkblad, die Ambtelike orgaan van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika”. Daarin trof ik een artikel aan van Dr G. C. P. van der Vijver, de man die het boek over Postma reeds heeft geschreven. Dit artikel is belangrijk, omdat daarin iets gezegd wordt over de verhouding van „Die Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika” en de synodale kerken in ons land. Hier volgt het:

In „Gereformeerd Weekblad” van 22 Augustus 1958 laat prof. Brillenburg Wurth hom soos volg uit oor die verhouding van die Gereformeerde en N.G. Kerk in Suid-Afrika: „Hoe het met die twee kerken ligt, het is voor ons als vreemden niet gemakkelijk dat aan te voelen. Ze verschillen niet voldoende om een scheiding werkelijk te regtvaardigen. En in klimaat is er toch weer zoveel onderscheid, dat het niet makkelijk zal zijn bij elkaar te komen”.

Dit is jammer dat ek nie die geleentheid het om persoonlik met prof. Wurth hieroor te spreek nie, tog voel 'n mens dat jy oor hierdie uitlating van hom nie kan en nie mag swyg nie omdat dit dieperliggende beginsels en kerklike verhoudinge raak waaroor daar, soos ek dit sien, tussen die Gereformeerdes in S.A. en Gereformeerdes in Nederland altyd meer spanning kom, wat 'n mens nie graag sal wil sien nie.

Persoonlik beskou ek dit nie as 'n deeglik verantwoorde uitspraak oor 'n gekompliseerde en vir die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika ingrypende situasie nie. Dit verbaas 'n mens dat prof. Wurth, terwyl hyself erken dat dit vir „vreemden niet gemakkelijk” is om die situasie te deursien nie, tog die ingrypende konklusie maak dat daar nie genoegsame verskille is om „een scheiding werkelijk te regtvaardigen” en die verskille dan maar te reduseer tot 'n onderskeid in „klimaat”.

Het prof. Wurth, die kerklike situasie in

Suid-Afrika, genoegsaam deurgrond om so 'n ingrypende uitspraak te maak? In sy ongemotiveerde konklusie lê in die eerste plek opgesluit dat die aparte voortbestaan van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika nie op beginselgronde berus nie. Is dit werklik maar net 'n kwessie van „klimaat” soos prof. Wurth dit wil voorstel?

„Klimaat” spruit voort uit beginsels

Aan 'n „klimaat” in 'n kerk lê tog die dieperliggende wortels en beginsels ten grondslag, wat ten opsigte van die N.G. Kerk beslis die geval is. Voel prof. Wurth eerlik oortuig daarvan dat die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika wat nog altyd die Calvinistiese Gereformeerde erfenis omhels en in swakheid ook probeer handhaaf het, moet opgaan in die N.G. Kerk wat in sy wese 'n Volkskerk is? Kyk, 'n mooi belydenis op papier is nog iets anders as die handhawing daarvan. Lees maar wat Kuyper sê oor „het kerkelyk dualisme” in sy Tractaat, p. 103.

Onlangs het prof. Nauta van die Vrije Universiteit, promotor van dr. B. J. Odendaal, predikant van die N.G. Kerk in die O.V.S., mede op grond van dr. Odendaal se proefskrif, tot soortgelyke miskennende konklusies gekom. Die proefskrif van dr. Odendaal gee onder andere van die stigtingsgeskiedenis van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika en van ds. Postma die stigter, om die minste daarvan te sê, 'n karikatuurbeeld. Ek verwys in hierdie verband graag na my boek „Professor Dirk Postma 1818—1890” wat binnenkort sal verskyn.

Die proefskrif van dr. Odendaal word deur prof. Nauta in „Centraal Weekblad” van 23 November 1957, hoog aangeprys. Prof. Nauta verklaar onder andere dat die boek „op afdoende wijze verbetering aanbrenge” in die „onklarheid of misverstand” wat daar heers aangaande onder andere die stigting van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika. Volgens Nauta gee die boek van dr. Odendaal 'n „beter inzicht in de oorzaken” wat tot die stigting van die Gereformeerde Kerk gelei het. En dan kom prof. Nauta tot hierdie samevattende konklusie: „Hoe het zijn moge, ik geloof niet dat wij er ons bepaald over hebben te verheugen, dat twee Nederlanders er in het midden van de vorige eeuw toe hebben bijgedragen dat er naast de Ned. Gereformeerden nog twee andere kerken in Zuid-Afrika zijn ontstaan, alle bedoelende een gereformeerde stempel te dragen”.

Hierdie konklusie van prof. Nauta openbaar nogal veel oor sy insigte in die godsdienstige strominge en kerklike situasies van die 19e eeu in Suid-Afrika. Onder vele vrae ten opsigte van kerklike en kerkregtelike vraagstukke ten opsigte waarvan dr. Odendaal se geskiedskrywing prof. Nauta in die steek gelaat het, wil ek net hierdie enkele vraag aan prof. Nauta stel: Op p. 105 van se boek slaan dr. Odendaal dit hoog aan dat die Sinode van die N.G. Kerk in 1837 teruggekeer het tot die quia-standpunt ten opsigte van die ondertekeningformulier. Maar wat dr. Odendaal bewys of onbewys verswyg is dat in daardie selfde ondertekeningformulier in lyn met 1816 en die algemene versoeningsleer van daardie tyd die Dordtse leerreëls pertinent uitgelaat word. Vir 'n nadere kontrole hiervan verwys ek prof. Nauta na Bylaag 3 in my reeds vermelde boek. Openbaar dit vir prof. Nauta nog 'n kerk met „een Gereformeerde stempel?”

Gebrek aan broederlikheid

Afgesien van die aanvegbaarheid van prof. Nauta se konklusie op historiese gronde, getuig dit ook van gebrek aan broederlikheid om maar somar 'n rooi streep deur die Gereformeerde Kerk in S.A. se bestaan te trek, wat nog altyd, of daar Nederlanders is wat dit wil glo of nie, in swakheid as 'n kleine minderheidsgroep gestry het, onder veel smaad, vir die Calvinistiese-Gereformeerde erfenis teen die vloedgolf van die Metodisme en Liberalisme van die 19e eeu in.

As prof. Berkouwer beweer dat die beskuldiging van metodisme teen die N.G. Kerk deur hom „van alle waarheid ontbloot bevind is” (Dr. Odendaal p. 250) dan ver-

stom dit 'n mens dat so 'n uitspraak as bewysgrond vir so 'n omvangryke saak in 'n proefskrif gebruik word. Ek kan prof. Berkouwer maar net vra: waarop grond hy sy konklusie? Hoeveel preke het hy in die N.G. Kerk in S.A. gehoor? En wat miskien van meer belang is, as hy preke gehoor het, watter predikers het hy gehoor? Was hy om maar iets te noem, miskien teenwoordig by 'n reeks opwekkingsdienste of Pinksterbidure dat hy so 'n ingrypende konklusie voor 'n Sinode kan uitspreek?

Is alles pluis met Geref. Kerk in Nederland?

Laat ons dit nou maar vir die Nederlandse geleerdes sê, die Gereformeerdes in Suid-Afrika wat nou al honderd jaar lank die banier van die Gereformeerde belydenis in Suid-Afrika moes handhaaf, weet seker beter wat die werklike situasie in Suid-Afrika is. Hierdie ondeurdagte uitlatinge openbaar aan ons in Suid-Afrika veel meer as wat die outeurs daarmee beoog. En laat ons dit nou maar baie openlik en pertinent sê as daar persone is uit die Gereformeerde Kerke van Nederland wat hulle volkome tuis voel in die „klimaat” van die N.G. Kerk in Suid-Afrika, en daar kan akklimatiseer, dan word dit vir die Gereformeerdes in Suid-Afrika 'n groot vraag of dit met die Gereformeerde Kerke in Nederland nog alles pluis is, en of die „verschraling” waarvan ons so veel lees in leidende Nederlandse kerklike blaaië, in hierdie uitsprake en verhoudinge nie 'n woord meesprek nie. Word die vraagteken nie groter as prof. Grosheide hom die volgende laat ontval: „Hoe staat het met de Gereformeerden in eigen kring? Vroeger kenden we geen richtingen, dat lieten we aan de Hervormden over, thans is het anders geworden. Wij spreken in de Gereformeerden-kring ook van rechts en van links”. (Belijden en Beleven, 25 Juli 1958). En die vraagteken word nog groter as ek in „Gereformeerde Weekblad” van 12 September 1958, wat my so pas in Suid-Afrika bereik het, lees dat prof. Wurth, wat die verhouding Gereformeerde en N.G. Kerk aanbetref tot die konklusie kom: „Principiële verschillen zijn er niet”. Wat moet ons as Gereformeerdes in Suid-Afrika dink van 'n professor, van die Gereformeerde Kerke, in Kampen, wat hoegenaamd geen prinsipiële verskille bespeur tussen die twee kerke nie?

Weet prof. Wurth waarom dit gaan?

As prof. Wurth hom so 'n ingrypende uitlating oor die gekompliseerde verhouding van twee kerke in 'n vir hom vreemde land kan veroorloof, moet ons aanneem dat hy 'n deeglike studie gemaak het van al die fasette van die probleem, veral as hy dan somar aandring op vereniging van die twee kerke. Ek wil prof. Wurth dan nou maar net vra: „Het hy 'n deeglike studie gemaak vanuit Gereformeerde standpunt beoordeel van die kerkregeringstelsel van die vier N.G. Kerke in Suid-Afrika?” Elke provinsie het in die N.G. Kerk nl. 'n selfstandige kerkverband. met sy eie „Kerkwette”. En hierdie kerkwette is gekompliseerd en omvangryk. En dit gaan in die kerkregering tog ook om prinsipes, om fundamentele skriftuurlike beginsels. Het prof. Wurth hierdie „Kerkwette” aan 'n Skriftuurlike-konfessionele toets onderwerp dat hy kan beweer „princiële verschillen zijn er niet”. Nou wil ek maar net aan prof. Wurth sê as hy in die N.G. Kerk se „Kerkwette” geen „princiële verschillen” ontdek het nie dan is ek bevrees is ons begrip van wat Gereformeerde kerkreg is, nie meer dieselfde nie. Om dan slegs met 'n enkele geringe konkrete voorbeelde dit nader te bepaal. Is onder andere die kommissoriale stelsel in die Kerkwette nog Gereformeerde kerkreg, is die vaste moderatuur met 'n „moderator Synodi” wat blywende voorsitter van die Sinodes is en in die praktyk 'n bevoorregte en hoogaangeskrewe posisie in die kerklike masjinerie beklee, nog in lyn met ons Gereformeerde kerkregtelike beginsels?

Moet ons in Suid-Afrika aanneem. dat die „klimaat” en Gereformeerde prinsipiële onderskeidings ten opsigte van handhawing van die konfessie en Gereformeerde kerkregtelike beginsels, in die Gereformeerde

kerke van Nederland en die van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika nie meer dieselfde is nie?

As Gereformeerdes vanuit Nederland hulle tuis voel in die N.G. Kerk in Suid-Afrika, wil ons dit vir hulle baie pertinent sê: as Gereformeerdes van Suid-Afrika voel ons ons daar nie tuis nie en dit nie bloot volgens Wurth op grond van „historiese faktore en tipiese reaktie-verschynsels” nie, maar op grond van ingrypende konfessionele en kerkregtelike beginsels.

Dit kon die Gereformeerdes in Suid-Afrika voor of daar inderdaad rede tot besorgdheid bestaan oor die Gereformeerde Kerke in Nederland.

'n Na-oorlogse krisis

Uit wat ons lees, en self in Nederland gesien en gehoor het, verkeer die Gereformeerde Kerke in Nederland na ons mening, in 'n na-oorlogse krisis en beweeg dit wat S.A. aanbetref op glibberige paaie.

Ons wil geen boetpredikasie afsteek nie, maar tog daaraan herinner dat die negentiende eeuse kerk, voortgedryf op die vloedgolf van die revolusie, sy balans verloor het, en op konfessionele en kerkregtelike gebied die prooi geword het van die Liberalistiese dwalinge.

Die eerste helfte van die twintigste eeu het ook sy vloedgolf gehad in twee verwoestende wêreldoorloë. Is die Gereformeerde Kerke in Nederland, of liewers is daar persone in die Gereformeerde Kerke wat weereens die gereformeerde balans verloor?

Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika het nog altyd vir prinsipiële leiding en ook vir sy eie verryking, daarna gesoek en dit is as 'n voorreg beskou om die bande met die Gereformeerde Kerke in Nederland te verstewig. Of dit nog 'n voorreg is, daarvoor voel ek persoonlik nie so seker nie. En ons voel daarvan oortuig dat as daar ooit 'n tyd was waarin die Gereformeerde Kerke in Nederland op sy beurt moes soek na 'n hegte band met die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika, dan is dit juis nou. Dit kan die Gereformeerde Kerke in Nederland, in 'n krisisuur, alleen ten goede kom.

Prof. Waterink slaan spyker op die kop

Ten slotte wil ons maar net die geagte Nederlandse skrywers en sprekers oor kerklike verhoudinge in Suid-Afrika vra om weereens die artikel „Te veel verkeers tekens en bescheidenheid” van prof. J. Waterink in „Centraal Weekblad” van 17 Mei 1958 met aandag te lees. Prof. Waterink het dit daarin teen onoordeelkundige en onverantwoordelike kritiek en teregwysing in die boesem van die Gereformeerde Kerke in Nederland. Die skrywer sê onder andere die volgende: „Maar anderzijds is het toch ook waar, dat een Christen bescheidenheid moet (vet in oorspr.) kennen en dat een Christenpublicist wel uiterst voorzichtig moet zijn, opdat hij niet gaat praten over dingen, waar hij veel te weinig of niets van weet. Juist omdat zijn woord gedrukt wordt, en het verdragende invloed kan hebben, moet hij om Gods wil de bescheidenheid (vanwege de beperktheid van zijn eigen kennis) toch wel voortdurend in acht nemen....”

Ik zou zo verschrikkelijk graag willen, dat er bij onze publicisten het besef leefde, dat, vooral in onze eeuw de dingen zo ontzaglijk gekompliceerd zijn, en dat er geen sprake van kan zijn dat men recht doet (zelfs niet als men profetische woorden zegt), indien men schrijft met halve kennis van zaken of zonder inzicht in de situatie. Als dit meer bedacht werd, dan zou er zeker minder geschreven worden”.

Prof. Waterink het in hierdie versoek die spyker op die kop geslaan, en ons wil sy versoek ook rig tot „publicisten” in Nederland oor die Gereformeerde Kerk en sy verhoudinge in Suid-Afrika.

De hoofdredacteur van Die Kerkblad schreef in hetzelfde nummer nog het volgende:

In 1953 het prof. W. J. Snyman en ek in Edinburgh uitgevind hoe skeef sommige

broeders uit Nederland ingelig is. Iemand het daar beweer dat daar vir die reformatie van 1859 geen beginselgronde was nie. Ds. D. Postma — so het hy betoog — was betrokke by die Afskeiding van 1834 in Nederland en toe hy na S.A. kom, kon hy homself net nie weer uit die „afscheidingsrad” kry nie — hy was 'n maniak wat aan 'n afscheidingsmanie gely het. Hy het hom verbeeld dat hy hier dieselfde situasie as in Nederland aangetref het en dit maak toe dat hy 'n afskeiding in S.A. gaan deurforseer wat „hoogs onnodig” was. 'n Mens kan eenvoudig nie anders as om jou te verstom vir sulke jammerlike onkunde en gebrek aan perspektief in verband met ons S.A. kerkgeskiedenis nie.

Nadat ons daardie ontnugtering gehad het, het 'n persoon uit S.A. in Nederland gepromoveer en presies dieselfde historiese onsin en verdraaiing van die feite verkondig in sy dissertasie wat eintlik 'n propagandastuk is onder die dekmantel van die wetenskap. Hierdie dinge in aanmerking geneem, kan 'n mens ons Gereformeerdes in S.A. dit nouliks verkwalik wanneer hulle reageer soos dr. Van der Vyver nou gedoen het.

Ons het ongelukkig nie meer te doen met geïsoleerde voorbarighede en onbekookte uitsprake oor ons kerklike verhoudinge en die bestaansreg van die Geref. Kerk nie. Nee, hierdie uitlatinge, wat nie anders kan as om diep wonde te slaan in die gemoed van die Geref. Kerk in S.A. nie, moet ons van Nederlandse Gereformeerdes so elke nou en dan aanhoor. Hierdie persone wat blykbaar meen dat hulle met 'n oogopslag die hele kerklike situasie kan deurgrond, poseer dan sommer as diegene wat nou die laaste woord kan spreek. Met een handgebaar word by implikasie die hele bestaansreg van die Geref. Kerk in S.A. van die tafel afgevee. Hierdie dinge het om die minste daarvan te sê 'n skok deur die gemoed van die Geref. Kerk in S.A. laat gaan, veral as ons daarby onthou dat dit kom van leidende persoonlikhede in 'n Kerk wat inderdaad ons suster is en met wie ons korrespondensie in enger sin onderhou.

Ons wil stellig hoop dat die artikel van dr. Van der Vyver daartoe sal meewerk om die lug te suiwer. Dit is nie te verwonder dat die radikaal verkeerde aanvoeling van die kerklike situasie in S.A. hom die vraag laat stel of daar nie groot fout is met die voelhorings van sekere Nederlandse Gereformeerdes nie. As jy die geskiedenis van die Afskeiding en Doleansie lees, kom jy onder die indruk hoe suiwer die gereformeerde spoor gehou is. Is daar 'n groep in die Nederlandse Geref. Kerk wat besig is om die weg van die vaders te verlaat? Is daar by hulle 'n devaluasie van die belydenis waarvoor hul vaders smaad en hoon verduur het, aan die gang? Is dit om hierdie rede dat 'n spesiale deputaatskap van die Nederlandse Alg. Sinode rapport moet uitbring oor die ontstellende „vershraling” wat as 'n uiters gevaarlike simptoem al meer aan die lig tree?

Het sekere Gereformeerdes nie in die vaarwaters van die valse ekumenisiteit gekom en daardeur al so „mild” en „ruim” geword dat dit nie meer soseer gaan om die bewaring van die Kerk, die stryd om te behou nie? Ds. Hegger wys tereg op die gevaar dat „wij onszelf inwikkelen in allerlei zelfgemaakte problematieken van teerheid, mildheid en zachtheid” en dat rustig kan toegelaat word „dat de zaak der Waarheid wordt gewurgd met een zijden draad van pure beminnelijkheid”.

As daar persone in die Gereformeerde kerklike lewe in Nederland na vore kom met hierdie soort van deurbraakgesindheid, bestaan die gevaar dat hulle nie alleen die kerklike situasie in Nederland onherstelbaar kan vertroebel nie, maar dat hulle ook in S.A. met hul ongevraagde inmenging, hul skewe siening, gebrek aan grondige kennis en histories-prinsipiële aanvoeling 'n ongelukkige bydrae kan lewer om die spanning tussen die Gereformeerde Kerk in S.A. en Gereformeerdes in Nederland te laat oplaai. Ons moet mekaar se hande as korresponderende kerke probeer vashou en daarom hoop en bid ons dat die posisie eerlang tot so 'n mate opgeklaar sal word dat die trekking van die broederband tussen ons liewers al sterker sal kan word.

Na het lezen van deze artikelen ben ik nog

te meer nieuwsgierig geworden naar het boek over Postma. In de oudste weekbladen van de Afscheiden Kerken, **De Stem** en **De Bazuin** komt zijn naam zéér dikwijls voor. Postma was een uitstekend scribent. Een trouw vriend van Helenius de Cock. Postma publiceerde in De Bazuin een lange reeks zeer boeiende brieven over zijn reis van Nederland naar en zijn belevingen in Zuid-Afrika. Dr V. d. Vijver zal die uiteraard wel grondig hebben bestudeerd en gebruikt. In mijn bezit is nog een „Almanak voor De Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika voor het jaar 1887” waarin een uitvoerig verslag is opgenomen van „de inwijding van het gebouw, gekocht voor de Theol. School en de Vrije Christelijke School te Burgersdorp”. Van deze Theol. School was Postma hoogleraar. Die „inwijding” vond plaats op 1 sept. 1886.

Het is voorts van belang in een kleiner wordende wereld, waarin het christelijk geloof al meer bestreden wordt, dat de christenen, en dan speciaal de gereformeerden, elkaar leren kennen en steunen in de strijd des geloofs.

C. V.

KERKNIEUWS

Intrede. Kand. M. R. v. d. Berg deed zijn intree te Maastricht met een preek over Ps 127:1, 2. Hij was in dezelfde kerkdienst bevestigd door Ds M. van Beveren van Vrouwenpolder. Deze preekte over Rom. 10:15.

Ds J. ten Hove van Mussel, die ten gevolge van een ongeval in het ziekenhuis te Emmen verpleegd werd mocht weer naar huis gaan. Hij mag evenwel nog geen ambtelijk werk verrichten.

Beroepbaar werd verklaard kand. A. P. van Dijk, Akkerstraat 26, Groningen, telefoon K 5900—28521.

Preekconsent werd verleend door de classis Groningen aan student J. Geersing, Landstraat 13, Groningen, Tel. 5900—23195.

Kerkbouw. De kerk van Utrecht-Centrum nam haar nieuwe kerkgebouw in gebruik. Het prachtige gebouw biedt aan 450 personen plaats. Er is gelegenheid om dat tot 550 op te voeren.

Kerkelijke Goederen. Ten gevolge van een uitspraak van de Hoge Raad zijn de kerkelijke goederen van de Geref. Kerk van Opende toegewezen aan de synodale kerk.

Theol. Hogeschool. Geslaagd voor het propaedeutisch examen J. Stuij te Langerak en T. O. G. M. Bosma te Goes. Voor het kandidaatsexamen slaagde de heer A. Geelhoed, Leenhoutsstraat 42, Hoek (Zld.).

Beroepingswerk. In het „Gezinsblad” werd ook dit jaar weer gepubliceerd een overzicht van het beroepingswerk in de Geref. Kerken. Het overzicht is van de heer J. A. Karssenberg van Neede. We nemen er het volgende uit over:

Totaal uitgebracht 58 (93) beroepen door 35 (50) op 25 (27) predikanten en 12 (21) kandidaten.

A. De 25 predikanten ontvingen 30 beroepen n.l.:

23 pred. 1 beroep	23
1 pred. 2 beroepen	2
1 pred. 5 beroepen	5
—	—
25	30

Hiervan werden 13 beroepen aangenomen, voor 16 werd bedankt, terwijl het uitgebrachte beroep op Ds. Blok door de kerk van Armadale (Austr.) nog onbeslist is.

B. De 12 kandidaten ontvingen 28 beroepen n.l.:

6 kand. 1 beroep	6
2 kand. 2 beroepen	4
1 kand. 3 beroepen	3
3 kand. 5 beroepen	15
—	—
12	28

Hiervan werden 12 beroepen aangenomen, voor de overige 16 werd bedankt.

C. Van de 35 kerken die aan het beroepingswerk deelnamen waren er:

19 die 1 maal beriepen	19
10 die 2 maal beriepen	20
5 die 3 maal beriepen	15
1 die 4 maal beriepen	4
—	—
35	58

In totaal zagen 25 kerken hun werk met gewenste uitslag bekroond.

Wat het aantal predikanten betreft die verbonden zijn aan een kerk in Nederland beliep hun aantal op

1 januari 1958	229
In totaal kwamen er bij	11
doch het verminderd met	4
zodat het totaal aantal op	
1 januari 1959 was	236

Een overzicht gevende vanaf de vrijmaking krijgen we het volgende beeld:

Als dienstdoend predikant hebben zich indertijd vrijgemaakt totaal 135 pred. Na de vrijmaking zijn er bevestigd 159 pred.

Totaal 294 pred.

Aan Nederlandse kerken zijn thans verbonden

236 pred.

Van de overige

58 pred.

zijn er 14 die zich onttrokken hebben,

3 die zijn overleden,

19 die emeritaat verkregen,

20 die kerken dienen in het buitenland

en 2 die zijn afgezet.

58

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

VERSCHENEN:

Prof. Dr. H. Dooyeweerd, Vernieuwing en Bezinning. Om het reformatoerisch grondmotief. 275 blz. geb. f 12,50; **Prof. Dr. K. J. Popma**, Levensbeschouwing. Opmerkingen n.a.v. de Heid. Cat. 338 blz. geb. f 17,—; **Ds. W. G. de Vries**, De Geref. Gezindte. 48 blz. f 0,90.

IN BEWERKING:

Prof. Dr. Ir. H. van Riessen, Op wijsgerige wegen. Bijdrage tot de verbreiding van de W.d.W.; bij intek. geb. f 2,25; na versch. f 3,90.

BOEKHANDEL BEN DOORNBOS, GRONINGEN

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 Oct. begon de tweede helft van de lopende jaargang van ons blad. We verzoeken onze abonné's hun abonnementsgeld f 5.— per halfjaar of f 10.— per jaar te willen overmaken op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist met bijvermelding voor OPBOUW.

De incassokosten zijn tegenwoordig zo hoog, dat we vertrouwen dat onze abonné's aan ons verzoek zullen voldoen.

DE ADMINISTRATIE.

VERSCHENEN:

Brochure „ISRAËL EN DE DUIZEND JAREN VAN OPENBARING 20” Door Ds J. C. Janse te Zutphen

32 pagina's met omslag, royaal formaat. Prijs f 1.50.

Bestellingen uitsluitend per giro bij DRUKKERIJ STEENBERGEN - ZEIST Giro 233117